

"IASB and FASB issue converged Standard on revenue recognition". <http://www.ifrs.org/Alerts/ProjectUpdate/Pages/IASB-and-FASB-issue-converged-Standard-on-revenue-recognition-May-2014.aspx>

"IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers". http://www.efrag.org/Files/EFRAG%20public%20letters/Revenue%20Recognition/IFRS_15.pdf

Lips, J.-P. "Why discounting can put your customers' loyalty at risk". <http://www.marketingmagazine.co.uk/article/1302270/why-discounting-put-customers-loyalty-risk>

"Loyalty analytics exposed: What every program manager needs to know". pwc-loyalty-analytics-exposed.Pdf

"Making sense of a complex world. IFRIC 13 – Customer loyalty programmes". <http://www.pwc.com/gx/en/industries/communications/publications/ifric-13-customer-loyalty-programmes.htm>

Mukherjee, A. "IFRS 15 – Allocation of the transaction price to performance obligations and the effect of financing". <http://ifrs.wiley.com/case-studies/ifrs-15-allocation-of-the-transaction-price-to-performance-obligation>

Phillip, J., Callan, Jr., and Norman, I. "Jacobs Trading Stamps and the Law". http://lawdigitalcommons.bc.edu/bclr?utm_source=lawdigitalcommons.bc.edu%2Fbclr%2Fvol4%2Fiss3%2F13&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages

Silvia, M. "IFRS 15 vs. IAS 18: Huge Change Is Here!". <http://www.ifrsbox.com/ifrs-15-vs-ias-18/>

Sava, R. "Customer Loyalty Programmes Accounting under IFRS and Romanian Accounting System". <http://economice.ulbsibiu.ro/revista.economica/archive/66208sava.pdf>

УДК 657.1

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ГОТЕЛЬНОГО КЛАСТЕРА

© 2015 ЛЕВІНА М. В.

УДК 657.1

Левіна М. В. Формування облікової політики щодо трансакційних витрат готельного кластера

Метою статті є дослідження питань обліку та оптимізації трансакційних витрат підприємств готельного господарства. Проаналізовано сучасний стан кластеризації готельних підприємств у світі та в Україні. Обґрунтовано актуальність створення готельних кластерів з метою зниження рівня трансакційних витрат елементів кластера. Запропоновано ввести в науковий обіг з бухгалтерського обліку поняття кластерного обліку, який має базуватися на розробці узгодженої в рамках кластера за основними параметрами кластерної облікової політики. Розроблено типову структуру Положення про кластерну облікову політику підприємств готельного господарства, що забезпечить єдність методики відображення специфічних об'єктів обліку всіма елементами кластера та дозволить врахувати особливості архівування документів кластера в умовах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Докладно охарактеризовано питання, які доцільно відобразити в організації, технічному та методичному розділах кластерної облікової політики.

Ключові слова: трансакційні витрати, бухгалтерський облік, облікова політика, підприємства готельного господарства, готельний кластер.

Рис.: 2. **Бібл.:** 10.

Левіна Марія Вікторівна – аспірантка кафедри бухгалтерського обліку та аудиту, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

E-mail: makukha_mariia@ukr.net

УДК 657.1

Левина М. В. Формирование учетной политики в отношении трансакционных расходов гостиничного кластера

Целью статьи является исследование вопросов учета и оптимизации трансакционных расходов предприятий гостиничного хозяйства. Проанализировано современное состояние кластеризации гостиничных предприятий в мире и в Украине. Обоснована актуальность создания гостиничных кластеров с целью снижения уровня трансакционных издержек элементов кластера. Предложено ввести в научный оборот по бухгалтерскому учету понятие кластерного учета, который должен базироваться на разработке согласованной в рамках кластера по основным параметрам кластерной учетной политики. Разработана типовая структура Положения о кластерной учетной политике предприятий гостиничного хозяйства, которое обеспечит единство методики отражения специфических объектов учета всеми элементами кластера и позволит учесть особенности архивирования документов кластера в условиях использования современных информационно-коммуникационных технологий. Подробно охарактеризованы вопросы, которые целесообразно отразить в организационном, техническом и методическом разделах кластерной учетной политики.

Ключевые слова: трансакционные расходы, бухгалтерский учет, учетная политика, предприятия гостиничного хозяйства, гостиничный кластер.

Рис.: 2. **Библ.:** 10.

Левина Мария Викторовна – аспирантка кафедры бухгалтерского учета и аудита, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: makukha_mariia@ukr.net

UDC 657.1

Levina M. V. Establishing the Accounting Policy as to the Transaction Costs of Hotel Industry Cluster

The article is aimed at studying the issues of accounting and optimization of transaction of costs of the enterprises of hotel industry. The current status of the hotel enterprises clustering in the world and in Ukraine has been analyzed. Relevance of creating hotel clusters to reduce the level of transaction costs related to cluster elements has been substantiated. It has been suggested to introduce into scientific use regarding the accounting the concept of cluster accounting, which should be based on the development of the accounting policy, harmonized within the cluster according to the basic parameters. A typical structure of Provision on cluster accounting policy for the hotel industry enterprises has been developed, aimed at ensuring the integrity of methodology for reflecting specific accounting objects by all elements of cluster, and will help to consider the peculiarities of archiving the cluster documents in the terms of using current information and communication technologies. The questions, which would be advisable to reflect in the organizational, technical and methodical sections of cluster accounting policy, were characterized in details.

Key words: transaction costs, accounting, accounting policy, enterprises of hotel industry, hotel cluster.

Pic.: 2. **Bibl.:** 10.

Levina Mariya V. – Postgraduate Student of the Department of Accounting and Auditing, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: makukha_mariia@ukr.net

Незважаючи на невисокий ступінь дослідженості категорії трансакційних витрат в обліковій науці, на рівні окремих суб'єктів готельного господарства, найбільш високим ступенем достовірності з мінімальними витратами на отримання інформації для аналізу рівня трансакційних витрат є дані бухгалтерського обліку. Тому методика облікової обробки трансакційних витрат підприємств готельного господарства має знайти своє відображення в обліковій політиці. При цьому необхідно зауважити, що в жодному нормативному акті з організації та методики бухгалтерського обліку немає рекомендацій щодо документування, оцінки та відображення на бухгалтерських рахунках трансакційних витрат.

Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку в подібних ситуаціях вимагають під час розробки облікової політики застосування до операції, іншої події або умови, професійного судження з метою формування про об'єкт обліку інформації, яка буде доречною для потреб користувачів з прийняття економічних рішень, а складена на підставі отриманих даних фінансова звітність достовірно відображатиме фінансовий стан, фінансові результати діяльності та грошові потоки суб'єкта господарювання; економічну сутність операцій, інших подій або умов, а не лише юридичну форму; буде нейтральною (вільною від упереджень), обачливою та повною в усіх суттєвих аспектах [1]. Тому в процесі розробки методичних аспектів обліку трансакційних витрат слід враховувати вимоги нормативних актів, у яких йдеться про подібні та пов'язані з ними питання, застосовувати професійне судження бухгалтера, що дозволить сформулювати в обліковій політиці класифікацію трансакційних витрат для цілей їх обліку, аналізу та контролю; визначити критерії їх визнання та розробити концепцію оцінки.

Вітчизняні підприємства готельного господарства зіштовхнулися зі складними фінансово-економічними проблемами, обумовленими негативним впливом соціально-політичних факторів. Зменшення попиту на готельні послуги має прямий взаємозв'язок з якістю виконання основних функцій готельних підприємств – обмеженістю спектра послуг і недостатньою оснащеністю номерного фонду. У розвинених країнах ці негативні фактори долаються шляхом створення готельних кластерів – прогресивних форм територіально-виробничих об'єднань, які враховують галузеві ознаки господарської діяльності суб'єктів готельного господарства.

Аналіз міжнародного досвіду кластеризації у сфері готельного господарства показав значні здобутки в цьому напрямку готельної мережі «Formula 1», яка створена під патронатом французької готельної корпорації «Assog» та об'єднала в готельному кластері більше 370 готелів у багатьох країнах світу. Сьогодні готелі кластера під керуванням мережі «Formula 1» є лідерами європейського ринку серед бюджетних готелів [2, с. 69]. Прикладом готельного кластера, який був створений з метою управління і підтримки єдиних стандартів якості і персоналізованого обслуговування, є об'єднання готелів класу люкс під брендом «PremierHotels». На сьогодні учасниками мережі «PremierHotels» є 6 готелів в Україні: «Прем'єр Палас» у Києві, «Дністер» у Львові, «Аврора» і

«Космополіт» у Харкові, «Стар» у Мукачеві і «Відрода» в Одесі.

На думку А. В. Магалецького, «готельний кластер – це об'єднання географічно близьких, територіально-зосереджених однорідних підприємств готельного господарства разом із підприємствами суміжних галузей (туристичних фірм, музеїв та галерей, екскурсійних агентств, місцевих туристичних асоціацій [3, с. 139]. Особливістю готельних кластерів є неоднорідність готельних підприємств, які в них входять, а саме: об'єднання підприємств, які надають різноманітні послуги (оздоровчі, бізнес-класу, розважальні, спортивні, еко-харчування тощо) і вже залежно від потреб споживачів розподіляють потоки приїжджих всередині кластера.

При функціонуванні готельних кластерів також проявляється синергетичний ефект від взаємодії підприємств, які взаємозв'язані, з наданням взаємодоповнюючих послуг (наприклад, аренда конференц-залу та організація фуршету). Тому об'єднання готельних підприємств в кластери дозволить знизити трансакційні витрати, зовнішні та внутрішні ризики, підвищити інноваційність і конкурентоспроможність підприємницьких структур [4, с. 141]. На думку Е. М. Буянової, ефект від формування кластера для окремого готельного підприємства в частині оцінки трансакційного ефекту розраховуватиметься як абсолютне зниження суми трансакційних витрат і, як наслідок, зростання конкурентоспроможності за рахунок зниження витрат [5]. Дещо протилежною є думка В. В. Божкової, яка зазначає, що формування кластера не може просто знизити трансакційні витрати, проте може вибірково впливати на ті або інші їх види [6]. Таким чином, щоб визначити ефективність понесених трансакційних витрат і визначити напрями їх оптимізації, необхідно дослідити концептуальні положення бухгалтерського обліку трансакційних витрат у контексті створення та функціонування готельного кластера. Тому *метою* статті визначено формування методичних та організаційних засад бухгалтерського обліку трансакційних витрат в обліковій політиці підприємств готельного господарства.

А. Пилипенко справедливо наголошує на тому, що управляти будь-яким об'єктом можна лише на підставі зафіксованих у певному вигляді даних, головним джерелом яких виступає система бухгалтерського обліку, яка обов'язково має адаптуватися до означених вимог міждисциплінарного підходу [7, с. 49]. Це повною мірою стосується готельних кластерів, оскільки ефективно управління злагодженими бізнес-процесами елементів кластера вимагає розширення облікових функцій та процедур. Тому потребують напрацювання організаційно-методичні засади обліку бізнес-процесів готельних кластерів.

Наголошуючи на актуальності розвитку методики обліку на рівні угруповань підприємств, О. С. Височан пропонує ввести в науковий обіг з бухгалтерського обліку поняття кластерного обліку, який, на думку вченого, повинен базуватися на парадигмі ціннісно-орієнтованого обліку, максимально використовувати досягнення інформаційної логістики та сучасних ко-

мунікаційних технологій та забезпечувати мінімізацію трансакційних витрат [8, с. 15]. На нашу думку, запорукою ефективної роботи готельного кластера має стати саме сформована за уніфікованими принципами облікова система, що вимагає розробки облікової політики, узгодженої в рамках кластера за основними параметрами, яку ми пропонуємо визначати як кластерну облікову політику (рис. 1).

Кластерна облікова політика має будуватися за традиційною структурою і включати три розділи: організаційний, методичний та технічний. В організаційному розділі облікової політики кластера вважаємо за необхідне розкрити такі питання: структура обліково-аналітичної служби, рівень централізації облікових робіт, форма організації управлінського обліку, перелік центрів відповідальності, перелік центрів витрат. Технічний розділ кластерної облікової політики має забезпечити можливість формування бази даних і бази знань кластера за рахунок використання єдиного програмного забезпечення, уніфікованої системи автентифікації користувачів та обмеження паролів доступу до інформаційної системи, чітко визначених правил контролю інформаційної безпеки кластера. Наповнення методичного розділу кластерної облікової політики покликане забезпечити єдність методики відображення специфічних об'єктів обліку всіма елементами кластера, на базі використання єдиного робочого плану рахунків та форм первинних документів. Особливо важливим аспектом є розробка єдиних принципів документування, оцінки та облікової інтерпретації тих об'єктів обліку, стосовно яких відсутнє нормативно-правове регулювання (трансакційних витрат, програм лояльності з використанням бонусів, неспецифічних замовлень клієнтів, інтелектуального капіталу кластеру і т. ін.).

Крім означених положень, вважаємо за доцільне в кластерній обліковій політиці врахувати особливості архівування документів кластера в умовах використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Доречними з цього приводу є пропозиції А. В. Янчева щодо необхідності формування на підприємствах електронного архіву, який сприятиме оптимальному вирішен-

ню завдань поточного збереження документів [9, с. 173]. Особливого значення це набуває в готельних кластерах, де результати сумісної праці напряму залежать від оперативності доступу до інформації та забезпечення потреб паралельного використання документа кількома співробітниками різних елементів кластера. Проте, незважаючи на існуючу думку, що завдання та функції електронного архіву повинні знайти відображення у внутрішньому регламенті – положенні про архів підприємств, ми вважаємо, що ці аспекти мають розглядатися в технічному розділі кластерної облікової політики.

Найважливіша відмінність кластера від інших форм економічних об'єднань полягає в тому, що готельні підприємства, які є учасниками готельного кластера, не йдуть на повне злиття, а створюють механізм взаємодії, що дозволяє їм зберегти статус юридичної особи і при цьому здійснювати співробітництво з іншими суб'єктами господарювання. Таким чином, готельні підприємства, що об'єднуються в готельні кластери, не втрачають своєї юридичної та господарської самостійності, а особливістю їх діяльності є поєднання та комбінація двох протилежних економічних категорій – конкуренції та кооперації. Тому на кожному з готельних підприємств – учасників готельного кластера – функціонує відокремлена система бухгалтерського обліку, яка базується на обліковій політиці окремого підприємства, проте є елементи, які мають знайти відображення в кластерній обліковій політиці (рис. 2).

Стосовно трансакційних витрат готельного кластера, то в організаційному розділі кластерної облікової політики має знайти відображення низка питань, а саме: порядок організації роботи облікового апарату, у якому необхідно відобразити перелік осіб, відповідальних за ведення обліку трансакційних витрат на виробництво готельних послуг, та їх посадові інструкції; перелік центрів виникнення трансакційних витрат і сфер відповідальності осіб за їх оптимізацію. У технічному розділі кластерної облікової політики необхідно навести інформацію про робочий план рахунків обліку трансакційних витрат. При розробці робочого плану рахунків обліку трансакційних витрат готельного кластера необхідно враховувати

Рис. 1. Завдання кластерної облікової політики

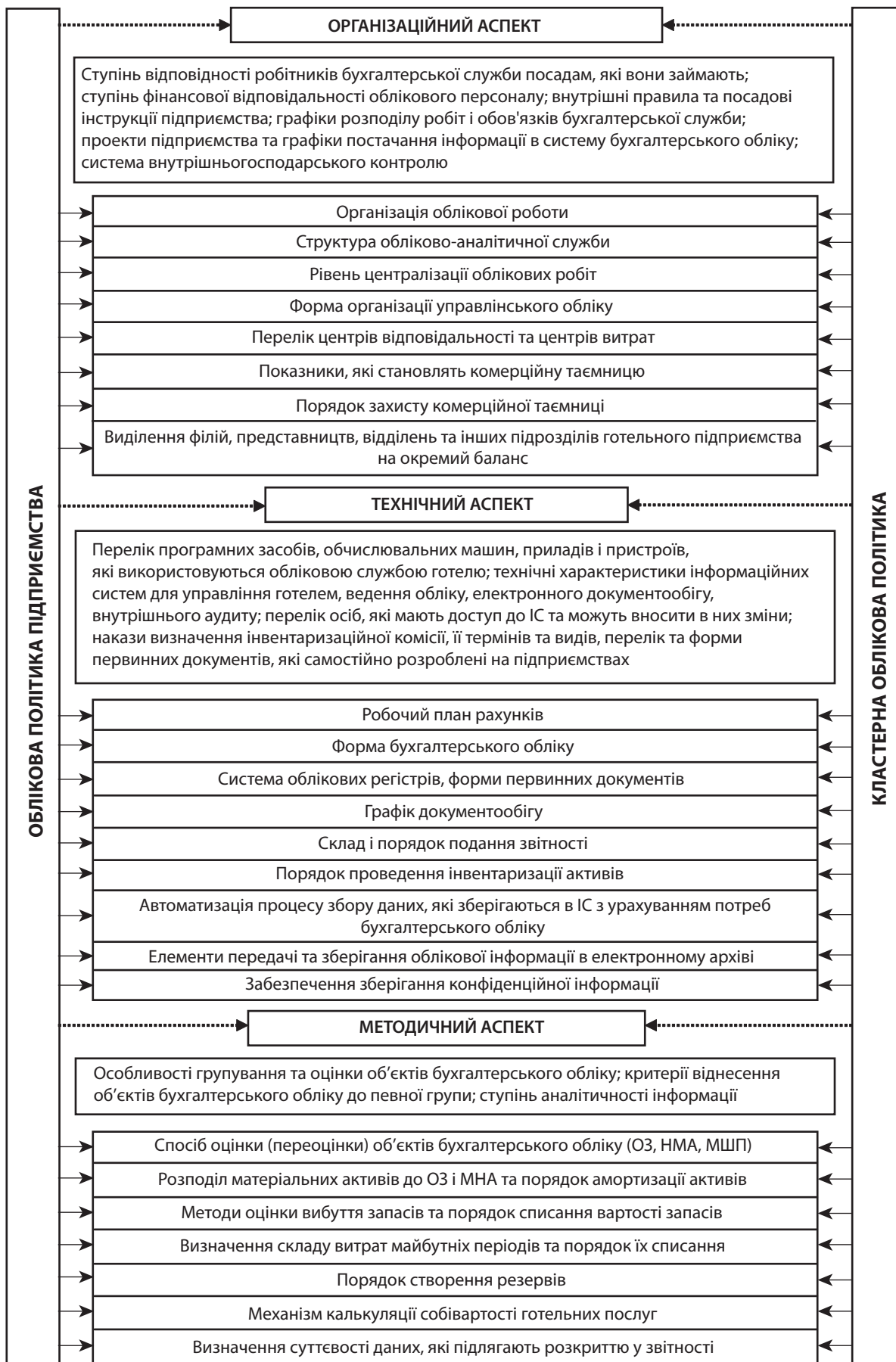

Рис. 2. Елементи кластерної облікової політики

специфіку технологічного циклу готельних підприємств, а отже, функцій їх діяльності, тому робочий план рахунків пропонуємо будувати за функціональним призначенням трансакційних витрат у розрізі їх видів: координаційних, мотиваційних, контролюючих, організаційних, інформаційних. Також у технічному розділі необхідно навести форми первинних документів обліку трансакційних витрат (у вигляді додатків), які доцільно розробляти за видами трансакцій готельних підприємств: купівля-продаж готельної послуги, управління готельною послугою та купівля-продаж товарів (робіт, послуг). Для узагальнення інформації про розмір трансакційних витрат також доцільно розробити узагальнюючу відомість обліку трансакційних витрат, інформацію в якій теж доцільно наводити за видами трансакцій. Розкриттю підлягає також інформація щодо програмного забезпечення автоматизації обліку трансакційних витрат.

Оскільки трансакційні витрати є відносно новим об'єктом бухгалтерського обліку, у найбільш поширених програмах автоматизації (1С, Галактика, Парус, Бест та ін.) не передбачено окремих модулів, які б забезпечували автоматизацію їх документування, обліку, перенесення інформації до фінансової звітності. Тому в готельному кластері в програмі автоматизації бухгалтерського обліку доцільно запрограмувати ще при моделюванні кластерної облікової політики рахунки обліку трансакційних витрат, особливості їх перенесення на фінансові результати господарської діяльності, доповнити розробленими первинними документами та відомостями.

У методичному розділі кластерної облікової політики потребує розкриття інформація про особливості калькулювання вартості готельних послуг, враховуючи вплив трансакційних витрат та особливості їх включення в собівартість готельної послуги. Розподіл трансакційних витрат доцільно проводити з виділенням основних і додаткових послуг підприємств готельного господарства, а також враховуючи диференціацію середньої вартості готельних послуг в розрізі категорій номерного фонду. Найбільш складним етапом калькулювання вартості готельної послуги є визначення величини прихованих (імпліцитних) трансакційних витрат, які неможливо виміряти шляхом прямого підрахунку. Зазвичай вони виражаються у вигляді втрачених прибутків, понаднормативних витрат, втрат у результаті неповноти інформації, високого ступеня невизначеності, втрат часу тощо [10, с. 246]. Вирішити це питання необхідно на рівні кластерної облікової політики, розробивши методики калькулювання вартості готельних послуг з урахуванням різних видів трансакційних витрат.

ВИСНОВКИ

Створення готельних кластерів дозволить знизити такі види трансакційних витрат, як витрати на пошук інформації, витрати на проведення переговорів та укладання угод, витрати на запобігання опортуністичній поведінці, витрати на оцінку та аналіз стану підприємств-конкурентів тощо. Водночас, збільшаться такі види

трансакційних витрат, як координаційні та організаційні, витрати на створення та ведення баз даних і баз знань готельного кластера, налагодження комунікаційних потоків всередині готельного кластера, створення інтегрованих схем управління кластером тощо. Особливо ці витрати матимуть місце на початковій стадії створення готельного кластера, коли досягаються домовленості між його учасниками, узгоджуються правила взаємодії як всередині кластера, так і на ринку готельних послуг стосовно єдиної цінової та маркетингової політики, впровадження в діяльність учасників готельного кластера інноваційних технологій обслуговування клієнтів, управління та передачі даних, правила взаємодії із зовнішніми постачальниками та ін.

Побудова кластерної облікової політики за запропонованими правилами забезпечить підвищення взаємної довіри між учасниками готельного кластера, сприятиме інтенсифікації обміну інформацією та збереженню конкурентного середовища елементів кластера, дозволить реалізувати в повному обсязі мультиспрямованість облікових процедур неоднорідних елементів кластера в рамках координації та інтеграції спільних дій, допоможе максимально використовувати можливості внутрішньої стандартизації облікових процедур і механізмів за сприяння розробленої облікової політики. Крім того, стосовно обраного об'єкта дослідження, саме запровадження кластерної облікової політики впливатиме на рівень трансакційних витрат елементів готельного кластера як через уможливлення ведення ними уособленого внутрішньогосподарського обліку та наявності конфіденційної інформації, так і наявності відкритих і спільних елементів облікової системи, і, відповідно, збільшення розміру трансакційних витрат на її налагодження та утримання. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності та Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
2. Нездоймінов С. Г. Інтеграційні напрями підвищення конкурентоспроможності готельних підприємств регіону / С. Г. Нездоймінов, Н. М. Андреева // Экономика и управление. – 2011. – № 1. – С. 68–71.
3. Магалецький А. В. Готельний кластер як інструмент комунікаційної політики підприємств готельного господарства / А. В. Магалецький // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2010. – № 4 (21). – С. 139–143.
4. Обиход К. О. Економічна сутність трансакцій обміну як об'єктів обліку: теоретико-методологічний аспект / К. О. Обиход // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2013. – Випуск 4 (55). – С. 137–142.
5. Буянова М. Э. Оценка эффективности создания региональных инновационных кластеров / М. Э. Буянова, Л. В. Дмитриева [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://innovation.gov.ru/sites/default/files/documents/2014/25356/3954.pdf>
6. Божкова В. В. Соціально-відповідальний бізнес як один із напрямків поліпшення іміджу вітчизняних суб'єктів господарювання / В. В. Божкова, Л. Ю. Сагер // Механізм регулювання економіки. – 2010. – № 1. – С. 145–153 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3534/1/E63D0021d01.pdf>

7. Пилипенко А. А. Консолідація облікової інформації в рефлексивному управлінні розвитком конкурентоспроможного потенціалу туристично-рекреаційного кластера / А. А. Пилипенко, О. Стіпчевіч // Бізнес Інформ. – 2012. – № 11. – С. 48–51.

8. Височан О. С. Регіональна туристична кластеризація: обліковий аспект / О. С. Височан // Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін та сталого економічного розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Луцьк, 27 березня 2015 р.) / Луцький національний технічний університет. – Тернопіль : Крок, 2015. – С. 14–16.

9. Янчев А. В. Електронне документування: теорія, методологія, практика : монографія / А. В. Янчев. – Х. : ХДУХТ, 2015. – 364 с.

10. Искосков М. О. Оценка трансакционных издержек в корпоративных структурах / М. О. Искосков // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 2(16). – С. 246–251.

REFERENCES

Buianova, M. E., and Dmitrieva, L. V. "Otsenka effektivnosti sozdaniya regionalnykh innovatsionnykh klasterov" [Evaluating the effectiveness of the establishment of regional innovation clusters]. <http://innovation.gov.ru/sites/default/files/documents/2014/25356/3954.pdf>

Bozhkova, V. V., and Saher, L. Yu. "Sotsialno-vidpovidalniy biznes yak odyn iz napriamkiv polipshennia imidzhu vitchyznianskykh subiektiv hospodariuvannia" [Socially responsible business as one of the areas of improving the image of local entities]. <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3534/1/E63D0021d01.pdf>

Iskovskov, M. O. "Otsenka transaktsionnykh izderzhkek v korporativnykh strukturakh" [Evaluation of transaction costs in corporate structures]. *Vektor nauki TGU*, no. 2 (16) (2011): 246-251.

"Mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti ta Mizhnarodni standarty bukhhalterskoho obliku" [International Financial Reporting Standards and International Accounting Standards]. <http://www.minfin.gov.ua>

Mahaletskyi, A. V. "Hotelnyi klaster yak instrument komunikatsiinoi polityky pidpriemstv hotelnoho hospodarstva" [The hotel cluster communication policy as a tool for businesses hotel industry]. *Visnyk Donbaskoi derzhavnoi mashynobudivnoi akademii*, no. 4 (21) (2010): 139-143.

Nezdoimov, S. H., and Andrieieva, N. M. "Intehratsiini napriamy pidvyschennia konkurentospromozhnosti hotelnykh pidpriemstv rehionu" [Integration of hotel directions increasing the competitiveness of the region]. *Ekonomika i upravleniye*, no. 1 (2011): 68-71.

Obykhod, K. O. "Ekonomichna sutnist transaktsii obminu yak obiektiv obliku: teoretyko-metodolohichniy aspekt" [The economic essence of the exchange transactions as accounting objects: theoretical and methodological aspect]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, no. 4 (55) (2013): 137-142.

Pylypenko, A. A., and Stiepechevich, O. "Konsolidatsiia oblikovoi informatsii v refleksivnomu upravlinni rozvytkom konkurentospromozhnogo potentsialu turystychno-rekreatsiinoho klastera" [Consolidation of accounting information in management development reflexive competitive potential of the tourism cluster]. *Biznes Inform*, no. 11 (2012): 48-51.

Vysochan, O. S. "Rehionalna turystychna klasteryzatsiia: oblikovyi aspekt" [Regional tourism clustering: an aspect]. *Bukhhalterskyi oblik, kontrol ta analiz v umovakh instytutsionalnykh zmin ta staloho ekonomichnoho rozvytku*. Ternopil: Krok, 2015. 14-16.

Yanchev, A. V. *Elektronne dokumentuvannia: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Electronic documentation: theory, methodology, practice]. Kharkiv: KhDUKhT, 2015.